

Bokomtale

Susan T. Fiske & Hazel Rose Markus (red.): *Facing Social Class. How Societal Rank Influences Interaction*. Russel Sage Foundation 2012, 272 sider.

Anmeldt av Jørn Ljunggren

”The time is right for a social psychological perspective on social class”

De siste årene har systematiske sosiale forskjeller igjen fått stor oppmerksomhet. Gjennom blant annet ”Occupy-bevegelsen” og Thomas Pikettys *Capital in the Twenty-first Century* (2014), har spørsmål om konsentrasjon, og reproduksjon, av inntekt og formue preget det offentlige ordskiftet og forskningen på sosial ulikhet. Samtidig som mange gjør makroanalyser over fordelingen av økonomiske goder, skjer det imidlertid også en interessant utvikling i den andre enden av skalaen, illustrert blant annet gjennom antologien *Facing Social Class*. I stedet for å undersøke ulikhet på makronivå, er hovedfokuset her på hvordan slik reproduksjon også skjer ansikt-til-ansikt. Spørsmålene tas ned på bakken, og inn i hodene.

Å forstå hvordan reproduksjon av sosial ulikhet foregår ved å undersøke den på mikronivå er selvfølgelig langt fra noen ny øvelse i sosiologien. *Facing Social Class* kan imidlertid ses på som et skritt videre ved å fokusere på de psykologiske og mellommenneskelige relasjonene som skaper og opprettholder klasseforskjeller. Den er klart tverrfaglig, med bidrag fra sosiologi, antropologi, jus, lingvistikk og ikke minst sosialpsykologi, og bidragsyterne benytter et bredt spekter av data og metoder.

Men er den et skritt videre for å forstå reproduksjon av klasse? Boka kan nemlig også leses inn en amerikansk tradisjon hvor alle former for sosial ulikhet sammenblandes og etiketteres som ”klasse”. Redaktørene forsøker å imøtekomme denne standardinnvendingen i innledningskapitlet, uten å lykkes. Akkurat hvorfor forskjellene de tar opp er *klasse*, forblir uklart. Et slags hovedfokus i boka er folks subjektive posisjon i, og oppfattelsen av, sosiale hierarkier. Det hadde derfor løftet boka betraktelig om forfatterne gikk mer i

diskusjon med ”gamle” og store tema i klasseanalysen. Spørsmålet om klassebevissthet nevnes knapt, og tross alt fokuset på subjektive vurderinger av andre er det bare én referanse til Webers arbeider om stand. Å fortsette å kritisere boka langs dette sporet ville med andre ord vært relativt enkelt, men samtidig både urettferdig og ufruktbart. For, selv om det er klare svakheter ved boka, så trenger de ikke utgjøre noe stort problem dersom den leses ut fra dens hovedformål, nemlig å studere klasse som rang, og hvordan dette former blant annet folks identitet, relasjoner, tillit, verdensanskuelse, holdninger og handlinger.

Det gjennomgående temaet i bokas elleve kapitler er at selv om likhetsideer står sterkt i USA, må klasse tas på alvor – ”klasse gjennomsyrer samfunnet”. Dette er med andre ord en bok om klasse i USA og ikke alt er like relevant eller overførbart til omfattende europeiske velferdsstater. Likevel er det liten tvil om at perspektivene kan ha noe for seg også her.

Bokas hovedinndeling er velkjent for sosiologer og går ovenfra og ned: *ideer, institusjoner, interaksjoner* og *individer*. Redaktørene har skrevet et kort innledningskapittel hvor psykologene skal overbevises om at klasse er viktig. For viktig til at man bare kan benytte nord-amerikanske college-studenter i eksperimenter, og for viktig til at det ”kontrolleres bort” i analyser av praksis, holdninger og selvfølelse.

Ideene tas hånd om i to kapitler om hhv. sosiologiske perspektiver på hvordan klassesdistinksjoner gjøres ansikt-til-ansikt, og om kulturelle klassefortho er en slags invitasjon fra sosiologien til sosialpsykologien, om å ta opp temaer fra den interaksjonistiske klasseforskningen, først og fremst Bernstein, Bourdieu og Collins. Sentrale klassespørsmål tas opp (f.eks. finnes klasse-identitet og hvordan operasjonalisere klasse?) og basert på de sosiologiske teoriene, lanseres det mulige hypoteser og utfordringer til sosialpsykologene. Dette er det mest raffinerte kapitlet hva gjelder klasse i tradisjonell forstand. Kapittel tre er dessverre nærmest det motsatte. Her forklares arbeiderklassens endring i politiske preferanser, dvs. overgangen fra demokratene til republikanerne, på omtrent samme måte som hos Frank (2004), altså at republikanerne har appellert til kultur og verdier hos arbeiderklassen samtidig som økonomiske spørsmål er feid under teppet. Med unntak av at Frank kritiseres for å være respektløs overfor arbeiderklassen, er det ikke mye nytt i dette kapitlet. Spørsmålet kunne vært besvart bedre med nyere empiri og teori. Jeg skulle også tro dagens arbeiderklassemaskulinitet handler om mer enn å løfte tungt, å bli møkkete og å ha hjemmевærende kone, til og med i USA.

Institusjoner og klasse behandles gjennom to kapitler. Kapittel fire er basert på to feltarbeid i skolen, på ulike steder og med femten års mellomrom. Tross dette rapporterer de om mange likheter i hvordan arbeiderklasse- og middelklasseforeldre håndterer kommunikasjon med barnas skole. Forfatterne argumenterer for at det ikke er forskjeller i smak og kulturelle preferanser, men forskjeller i ”mikrointeraksjonistiske ressurser”, dvs. kunnskap, ferdigheter og strategier, som utgjør de viktigste klasseforskjellene. Gjennom analyser av disse to studiene demonstrerer de hvordan forskjeller i kulturell kapital gjør at foreldre har ulik praksis vis-à-vis skolen, selv om de ønsker det samme for barna sine. Middelklassen har et klart fortrinn siden de har lignende kulturelle ressurser som de som jobber i skolen. Analysene viser også at i noen tilfeller av samhandling på tvers av klassene så kan arbeiderklasseforeldrene lære av middelklasseforeldrenes kulturelle repertoar, og nyttiggjøre seg dette i dialog med skolen.

I kapittel fem tas det utgangspunkt i at klassefordeler ikke bare er materielle, men også psykologiske. Middelklassens idé om valgfrihet og det ”uavhengige selvet” er blitt den korrekte amerikanske standarden for hvordan man skal tenke, snakke og være som menneske. Arbeiderklasseindivider klarer, eller ønsker, imidlertid ikke å leve opp til dette idealet, og dette gjenspeiles i en rekke sosiale utfall. For eksempel ble de som ”valgte” å ikke evakuere New Orleans under orkanen Katrina vurdert av både hjelpemannskap og presse til å være uansvarlige, late og å mangle handlekraft. De som ble igjen opplevde imidlertid selv at de ikke hadde noe valg, gitt deres tilgjengelige ressurser, og derfor i stedet måtte tilpasse seg situasjonen der de var.

Klasse og *interaksjoner* tematiseres gjennom tre kapitler. Kapittel seks viser at språkferdighetene til barn fra arbeiderklassen og minoriteter ikke er mangelfulle, bare annerledes. Dette poenget understøttes blant annet ved å vise til studier hvor barn med mindre privilegert bakgrunn behersker en rekke verbale ferdigheter bedre enn middelklassebarna, for eksempel det å konstruere komplekse narrativer i ung alder. Kapittel syv tar utgangspunkt i at implisitte statushierarkier er svært virksomme i såkalte ”gateway institusjoner”, det vil si i offentlige institusjoner som er spesielt viktige i å mediere tilgang til høyt verdsette aspekter i livet (gode jobber, helse, inntekt, makt, status). Tre hovedfaktorer utmerker seg som viktige i dette: klasserelaterte statuskjenntegn (yrke, utdanning, identitet), ulik kompetanse om de sosiale reglene og tendensen til å foretrekke personer fra egen inngruppe. Kapittel åtte følger opp og viser, mer generelt, at vi alle har en relativt klar oppfatning om den

sosiale rangen mellom oss og de vi samhandler med, og at denne oppfatningen har stor innflytelse på hvordan vi handler, for eksempel gjennom å forsøke å unngå å bekrefte stereotyper.

Den siste delen av boka har fire kapitler som tar for seg klasse på *individuell psykologisk nivå*. I kapittel ni vises det, på bakgrunn av eksperimentelle studier, til at tilsynelatende irrasjonelle valg (usunn mat, pengespill o.l.) ofte er langt mer rasjonelle enn antatt, gitt folks ulike ressurs-tilgang.

Kapittel ti tar for seg to former for individualisme blant foreldre og barn i to New York-skoler. Den harde individualismen til arbeiderklassen (iherdighet, selvhjulpenhet og tøffhet) passer dårlig inn i middelklassesettinger, som utdanningssystemet, hvor den myke individualismen råder (kultivering av unike følelser, preferanser, kreativitet). Interseksjonalitet er temaet i ellefte kapittel. Gjennom begrepet ”racial fluidity” vises det at sosioøkonomisk status har stor påvirkning på hvordan folk kategoriserer seg selv og andre ”rasemes-sig”. Dersom en person for eksempel har sonet fengselsstraff, vært arbeidsledig eller fattig, så øker sannsynligheten for at andre vil kategorisere vedkommende som svart. Bokas siste kapittel ser på hvordan *tillit* virker i, og påvirker, møter mellom folk med ulik klasseposisjon. Generelt er det større grad av tillit til andre i middelklassen, mens arbeiderklasseindivider er mer skeptiske og stoler på færre, ofte nære, mennesker. Klasseposisjon spiller også inn på en rekke vurderinger av andre, for eksempel det å være intelligent, kompetent og generelt verdige mennesker. Arbeiderklassefolk kommer stort sett ikke heldig ut av slike vurderinger.

Å forstå reproduksjon

At det er store forskjeller mellom folk fra arbeiderklassen og fra middelklassen, og at de førstnevnte stort sett kommer dårligere ut på en rekke områder, kan ikke sies å representere nye innsikter for sosiologer. Den store forskjellen er at disse innsiktene oppnås på andre måter – med andre data, metoder og forklaringer. Det sentrale temaet i boka er at hvordan vi vurderer oss selv, hverandre og våre handlinger er nært forbundet med ”klasse”, og at klasse derfor skapes og reproduseres også på mikronivå. Disse aspektene er selvsagt godt representert i den sosiologiske klasseforskningen, ikke minst i den kulturorienterte. Referansene til Bourdieu gjennom boka er mange, men de som

skvetter av dette, kan ta det helt med ro. Susan Fiske (den ene redaktøren) har gjennom en årrekke hatt status, stereotypier og makt som forskningsobjekt innenfor sosialpsykologi og kognitiv nevrovitenskap, uten en eneste referanse til Bourdieu. Resultatene til Fiske og de andre forfatterne er likevel ekstra interessante for dem som er opptatt av kulturell kapital og dens rolle i sosial reproduksjon.

Som i dagliglivet ellers, er det også innenfor sosiologien en tendens til at begrepene våre kan bære preg av stereotypier, og konnotere ”gode” og ”dårlige” egenskaper, praksiser eller lignende (Prieur 2009). Et positivt trekk ved denne boka er således at beskrivelsene som gis av individer i ulike klasser, ofte er balanserte. Både individer i arbeiderklassen og i middelklassen handler på bakgrunn av stereotypier, og selv om det for eksempel er middelklassen som har størst generell tillit til andre, så patologiseres ikke arbeiderklassen – de har få, men tette bånd og er generelt sett mer villig til å dele på godene.

Alt i alt er dette en bok som inviterer sosiologisk klasseforskning like mye inn i sosialpsykologien som omvendt. Om ikke hele boka, så har i hvert fall flere kapitler klart pensumpotensiale på kurs i sosial ulikhet.

Referanser

- Frank, T. (2004). *What's the matter with Kansas?: how conservatives won the heart of America*. New York: Metropolitan Books.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge, Mass.: Belknap Press.
- Prieur, A. (2009). Klasse – borte, borte, titt, tei. *Sosiologi i dag*, 39(3), 27–41.